

PHƯƠNG PHÁP DẠY - HỌC THEO HƯỚNG NGHIÊN CỨU

GS. TS. Phan Huy Xu

1. Vài ý kiến về tình hình dạy - học ở đại học nước ta hiện nay:

Trong cuộc hội thảo “Đổi mới giáo dục đại học Việt Nam – hội nhập và thách thức” ngày 30 – 31 tháng 3 năm 2004 tại Hà Nội, Phó Thủ tướng Phạm Gia Khiêm đã nói: “Giáo dục Việt Nam thời gian qua đã có những đóng góp tích cực, nhưng so với yêu cầu thực tế hội nhập và phát triển thì giáo dục nói chung và giáo dục đại học nói riêng còn nhiều yếu kém. Ngành giáo dục cần phải có sự đánh giá toàn diện về chất lượng giáo dục để nhận ra những yếu kém nhằm kịp thời sửa đổi và khắc phục.”

Trong bài “Nâng cao chất lượng đào tạo đại học”, báo Nhân dân số ra ngày 5 tháng 3 năm 2004 đã viết: “Chương trình đào tạo còn cứng nhắc, chậm đổi mới, phương pháp giảng dạy lạc hậu nặng về truyền đạt, kim hãm hứng thú học tập sinh viên... Công nghệ dạy học còn nhiều hạn chế chưa phát huy được khả năng sáng tạo, tư duy độc lập và năng lực học tập của sinh viên ... Chất lượng đào tạo thấp dẫn đến nguồn nhân lực chưa đáp ứng yêu cầu CNH, HĐH và nền kinh tế tri thức”.

Trong lúc đó, giáo dục đại học cần nâng cao rõ rệt năng lực đào tạo, bồi dưỡng nhân lực có trình độ cao nhằm cung cấp cho xã hội và phục vụ hội nhập kinh tế quốc tế. Vì vậy, Thứ trưởng Bộ Giáo dục và Đào tạo Trần Văn Nhung đã nói: “Trong giai đoạn 2001 – 2010, nhiệm vụ giáo dục đào tạo là đáp ứng nhu cầu nguồn nhân lực trình độ cao, nâng cao năng lực cạnh tranh và hợp tác bình đẳng trong quá trình hội nhập quốc tế; ưu tiên nâng cao chất lượng đào tạo nhân lực, đặc biệt chú ý đến nhân lực khoa học công nghệ trình độ cao, cán bộ quản lý kinh doanh giỏi, tăng cường năng lực thích ứng với việc làm trong xã hội, năng lực tự tạo việc làm cho mình và cho người khác ...” (tại Hội nghị đã dẫn, ngày 31 tháng 3 năm 2004).

Như vậy, đổi mới và tiếp tục đổi mới về chương trình, nội dung, phương pháp dạy – học, cơ sở vật chất ở các trường đại học là điều kiện tiên quyết để đảm bảo chất lượng đào tạo hiện nay. Ở bài này, tôi chỉ xin đề cập một vấn đề thuộc phương pháp dạy – học, đó là phương pháp dạy - học theo hướng nghiên cứu tại các trường đại học.

2. Phương pháp dạy - học theo hướng nghiên cứu:

Đây là một trong những phương pháp cơ bản của quan điểm dạy - học lấy sinh viên làm trung tâm, là phương pháp dạy - học hướng sinh viên vào việc giải quyết vấn đề và khám phá.

Phương pháp dạy - học theo hướng nghiên cứu dựa trên cơ sở tâm lý học là nhân cách con người được hình thành thông qua hoạt động tự chủ và sáng tạo, thông qua các hành động có ý thức. J. Piaget cho rằng trí thông minh của con người mở rộng trường hoạt động của nó nhờ đối thoại giữa chủ thể hoạt động với đối tượng và môi trường. J. Piaget đã viết “suy nghĩ là hành động”. I. Kant cũng đã nói “cách tốt nhất để hiểu là làm”.

Phương pháp dạy - học theo hướng nghiên cứu này đã được thực hiện ở nhiều nước, đặc biệt vào những năm 70 của thế kỷ XX tại các nước Pháp, Hoa Kỳ, Liên Xô (cũ).

Phương pháp dạy - học theo hướng nghiên cứu có giá trị ở chỗ làm cho sinh viên quen với hoạt động sáng tạo. Bản chất của phương pháp này là cách thức tổ chức hoạt động, tìm tòi, sáng tạo, nhằm làm cho sinh viên giải quyết những vấn đề cần thiết về lý luận và thực tiễn. Biến quá trình đào tạo thành tự đào tạo.

Vai trò của giáo viên là xây dựng những bài tập nhằm yêu cầu sinh viên ứng dụng sáng tạo những kiến thức cơ bản (quan điểm, khái niệm, phương pháp) vào việc giải quyết những vấn đề cơ bản nhưng phải chú ý tính vừa sức kết hợp với tính phức tạp dần của vấn đề và chú ý tính độc lập sáng tạo của sinh viên. Trong quá trình làm việc tự lực của sinh viên, giảng viên cần đóng vai trò tổ chức, hướng dẫn, kiểm tra kết quả và cùng sinh viên đánh giá công việc.

Phương pháp dạy - học theo hướng nghiên cứu có thể tổ chức theo hình thức làm bài tập trong lớp với thời gian thích hợp, hoặc tổ chức làm bài tập ở nhà. Phương pháp dạy - học theo hướng nghiên cứu cần thực hiện theo **quy trình** sau đây:

1. Đặt vấn đề
2. Tìm các giả thuyết để giải quyết vấn đề
3. Thu thập thông tin (số liệu và dữ kiện thích hợp)
4. Xử lý thông tin

5. Kết luận và khái quát hoá vấn đề

Ở đây cần nhấn mạnh vai trò của giả thuyết trong phương pháp dạy - học theo hướng nghiên cứu. Giả thuyết nghiên cứu (research hypothesis) là một nhận định sơ bộ, một kết luận giả định về một vấn đề do sinh viên nêu ra để chứng minh hay bác bỏ. Giả thuyết có vai trò rất quan trọng nên Claude Bernard, một nhà sinh lý học người Pháp đã nói "giả thuyết là khởi điểm của mọi nghiên cứu", "không có khoa học nào mà không có giả thuyết". D.I. Mendeleev đã nói "có một giả thuyết sai còn hơn là không có giả thuyết nào cả". Giả thuyết có những thuộc tính: 1) tính giả định (giả thuyết là nhận định chưa chính xác, có thể đổ), 2) tính đa phương án (nhiều câu trả lời), 3) tính dị biệt (để thay đổi). Giả thuyết có các tiêu chí: 1) giả thuyết phải dựa trên sự quan sát, 2) giả thuyết cần phải kiểm nghiệm và kiểm chứng. Cần tổ chức cho sinh viên tìm giả thuyết.

Chúng ta cũng cần nhấn mạnh vai trò thu thập và xử lý thông tin. Thu thập và xử lý thông tin thuần thực, chuẩn xác là phản ánh năng lực nghiên cứu của sinh viên. Ngày nay, với sự phát triển của điện tử - tin học, sinh viên có thể sử dụng máy vi tính để hỗ trợ trong việc lựa chọn phương án tối ưu.

Muốn đạt được kết quả thu thập và xử lý thông tin, sinh viên cần thực hiện các biện pháp sau đây: 1) xây dựng danh mục các tư liệu thông tin khoa học - 2) tiếp xúc với các thư viện và các cơ quan nghiên cứu - 3) chăm lo học ngoại ngữ để tiếp xúc với tư liệu nước ngoài.

Trong thực tế dạy học, khi mới bước đầu áp dụng phương pháp dạy - học theo hướng nghiên cứu, thông thường giảng viên cần cứ vào nội dung tài liệu cần cho sinh viên nhận thức, nêu ra vấn đề sau đó hướng dẫn sinh viên đặt giả thuyết, và tổ chức cho sinh viên tiếp tục các bước tiếp theo để giải quyết xong vấn đề. Vì vậy, nhiều người thường cho rằng đây cũng là phương pháp dạy - học nêu vấn đề. Nhưng thật ra giữa phương pháp dạy - học theo hướng nghiên cứu và phương pháp nêu vấn đề có sự khác nhau cơ bản ở chỗ khi giảng viên sử dụng phương pháp nghiên cứu thì không có giai đoạn tạo tình huống có vấn đề, còn trong phương pháp dạy - học nêu vấn đề thì phải có bước tạo tình huống có vấn đề và phát biểu vấn đề.

Muốn sử dụng có hiệu quả phương pháp dạy - học theo hướng nghiên cứu phải có một số **điều kiện** sau đây:

- Giảng viên cần phải chuẩn bị chu đáo bài dạy và luôn luôn đóng vai trò là người tổ chức, hướng dẫn, không được làm thay sinh viên.
- Sinh viên cần phải biết cách làm việc độc lập và rèn luyện năng lực tư duy với việc sử dụng các bảng thống kê, biểu đồ, bản đồ ...
- Giảng viên cần cung cấp các dữ kiện, thông tin, bài toán nhận thức để sinh viên làm việc, giảm bớt câu trả lời tái hiện, cần đưa ra các câu hỏi tìm tòi sáng tạo và bài tập tự nghiên cứu. Thường thường giảng viên chuẩn bị một hệ thống câu hỏi từ dễ tới khó để rèn luyện cho sinh viên tự nghiên cứu, tự phát hiện vấn đề.
- Phương pháp dạy - học theo hướng nghiên cứu cần tổ chức cho sinh viên hoạt động nhận thức sáng tạo, không theo phương pháp giải thích, minh họa và tái hiện.
- Cần có sự mềm dẻo, linh hoạt về hình thức tổ chức lớp học để sinh viên có thời gian tra cứu, tìm tòi tài liệu, giáo trình, sách tham khảo.

3. Kết Luận

Trường ĐHDL Văn Lang trong mấy năm qua đã có nhiều biện pháp để đổi mới và tiếp tục đổi mới về phương pháp dạy - học. Trường và các khoa đã tổ chức nhiều cuộc hội thảo, dự giờ thăm lớp để đúc rút những phương pháp dạy - học tốt. Trường đã cung cấp khá nhiều phương tiện dạy học hiện đại và sắp tới sẽ xây dựng phòng thực hành dạy - học. Đó là những cố gắng bước đầu đáng khích lệ. Tuy nhiên, cho đến nay phương pháp dạy - học vẫn còn mang phong cách "lấy giáo viên làm trung tâm", vẫn còn hiện tượng thầy đọc - trò chép, chưa tăng cường việc tự nghiên cứu, tự học của sinh viên. Vì vậy, bài này sẽ được coi như một tài liệu tham khảo để tất cả các giảng viên suy nghĩ về cách dạy và cách học theo hướng tích cực.

Sự nghiệp công nghiệp hoá, hiện đại hóa của nước ta (2000 - 2020) và sự thách thức trước nguy cơ tụt hậu trên đường tiến vào thế kỷ thứ XXI đang đòi hỏi chúng ta phải đổi mới giáo dục, trong đó và trước hết phải đổi mới căn bản về phương pháp dạy - học. Đây không phải là vấn đề riêng của nước ta mà là vấn đề đang được quan tâm ở nhiều nước trên thế giới trong chiến lược phát triển nguồn lực con người nhằm mục tiêu thúc đẩy kinh tế - xã hội.

Phan Huy Xu - Phó giáo sư, Tiến sĩ Trường Khoa Du Lịch